

Další členové československé delegace vystoupili v sekcích. F. Kán přednesl příspěvek na téma *Některé problémy efektivnosti účasti posluchačů VŠP ÚV KSČ na výzkumné činnosti* a R. Franěk hovořil o aktuálních otázkách efektivnosti empirických sociologických výzkumů.

Jednání vědecké konference uzavřel akademik Niko Jachiel, prezident Bulharské sociologické asociace. Vysoce ocenil průběh a výsledky jednání, včetně bohaté a plodné diskuse. Charakterizoval tři hlavní směry, jímž je nutno v další činnosti věnovat zvýšenou pozornost. V první řadě jde o růst požadavků na zvyšování odbornosti sociologické profese, vyšší úroveň profesionality; za druhé o zvýšení úsilí, aby empirické sociologické výzkumy poskytovaly dostatek objektivních informací, aby přesně charakterizovaly současný stav společnosti i její rozpory a za třetí o růst ambicí sociologie v procesu změn společnosti.

Niko Jachiel zdůraznil význam podpory, kterou Bulharská komunistická strana poskytuje celé sociologické frontě a současně ocenil, že sociologie v BLR se vyvíjí správným směrem, v němž dochází k úzkému spojení s politikou Komunistické strany.

Vědecko-praktická konference bulharských sociologů přinesla řadu velmi cenných poznatků o problémech i výsledcích empirických sociologických výzkumů. Největší pozornost, a to zcela oprávněně, byla věnována otázkám zvyšování kvality a efektivnosti empirických výzkumů z hlediska potřeb společenské praxe v zájmu dalšího rozvoje socialistické společnosti. Významnou úlohu v jednání zaujímal otázka využití a uplatnění sociologických poznatků v praxi. Vysoce je nutno ocenit rozsah a úroveň diskuse, výměnu názorů při hledání odpovědí na aktuální otázky výzkumu i praxe.

Výsledky konference budou publikovány a tak se s nimi seznámí i širší odborná sociologická veřejnost v dalších zemích, včetně ČSSR.

Rudolf Franěk

Zpráva o soutěži mladých pracovníků Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV o nejlepší vědeckou práci

Na základě společné dohody mezi Československou akademií věd a Ústředním výborem Socialistického svazu mládeže o podpoře tvůrčí aktivity mladých pracovníků v oblasti základního výzkumu se již tradičně koná v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV ústavní soutěž o nejlepší vědeckou práci mladých pracovníků. Soutěžní ročník 1985 organizovaný vedením ústavu a ZO SSM se konal ve dnech 2. — 3.10. 1985. Přihlášené práce byly obhajovány před odbornou komisí na veřejné vědecké konferenci. Každá z předložených prací byla posuzována dvěma oponenty. Jeden byl určen z řad zkušených vědeckých pracovníků ústavu a druhého navrhoval výbor ZO SSM z řad mladých pracovníků. Práce byly hodnoceny podle obvyklých kritérií: aktuálnost zvoleného tématu a vazba na úkoly Státního plánu základního výzkumu, metodologická úroveň a celkové ideově teoretické vyznění práce a úroveň její prezentace a obhajoby samotným autorem. Jednání konference probíhalo ve věcné a pracovní atmosféře, za hlubokého zájmu přítomných účastníků. Jednotlivé práce vyvolaly bohatou diskusi.

Odborná komise pod vedením M. Hulákové posoudila všechny práce a stanovila jejich pořadí. Na prvním místě se umístila práce P. Barana, na druhém práce Z. Parusníkové a na třetím místě práce M. Vejražky. Vítězná práce byla navržena na udělení společné plakety ÚV SSM a ČSAV.

Do soutěžního ročníku 1985 bylo přihlášeno celkem 13 prací. Z *filozofické sekce* ÚFS ČSAV se soutěže zúčastnilo šest mladých pracovníků:

Práce prvního z nich, P. Barana, *K dialekticko-materialistickému výkladu povahy hodnot*, je významným pokusem o příspěvek k teoreticko-metodologickým diskusím probíhajícím na půdě historického materialismu od konce sedmdesátých let. Základní podoba práce byla diktována cílem konkretizovat obecné zákonitosti společenského pohybu, a to v rovině filozofické reflexe povahy hodnot a jejich společenských souvislostí.

Autorka O. Baranová ve své studii *Boj proti fašismu v italském myšlení* zkoumala myšlenkový odkaz A. Gramsciho. Vycházela z aktuálnosti zkoumání problematiky fašismu i v dnešní době, z potřeby teoreticko-kritické reflexe tohoto negativního fenoménu. Gramsciho dílo analyzovala v konkrétních společenských souvislostech z hlediska jeho podnětů a inspirace pro dnešní přístup ke zkoumání fašismu.

Ústředním motivem práce H. Havelkové, *Etika, morálka a filozofie*, byla snaha zformulovat základní předpoklady marxistické etiky jako „praktické filozofie“, a to vzhledem ke vzrůstající společenské potřebě etiky jak v teoretické, tak i aplikované oblasti. Vlastní práci autorka směřovala k naznačení některých, v naší etice dosud nezformulovaných teoreticko-metodologických východisek.

Z. Herzogová — *Filozofické předpoklady a smysl matematizace u Pythagorovců* — se zabývala specifickými otázkami konkrétního filozofického učení, které určitým způsobem

usilovalo o číselné vyjádření všeho jsoucího, o ustanovení homomorfního vztahu mezi dvěma pojmovými systémy — matematickým na jedné straně a obsahovým na straně druhé.

M. Vejražka *K problematice podstaty umění* si kladl za cíl postihnout podstatná určení umělecké skutečnosti v jejich jednotě. Rozebíral jednotlivé přístupy při analýze umění, charakterizoval především pojmy odraz, činnostní pojetí, osvojování. Vlastní jádro práce tvořil pokus o konkrétnější vymezení a určení pojmu umělecké osvojování.

V. Votava — *Současná diskuse o vztahu kultury a přírody z hlediska ekologické problematiky* — se zabýval jednou z neaktuálnějších a v souvislosti se současnou ekologickou situací také nejzávažnějších otázek filozofické reflexe kultury. Autor usiloval především o objasnění nejvýznamnějších stanovisek k řešení vztahu kultury a přírody.

Ze sekce *vědeckotechnické revoluce* ÚFS ČSAV se soutěže zúčastnili tři mladí pracovníci: M. Bárová ve svém příspěvku *K některým souvislostem vědeckotechnického pokroku a kulturního rozvoje v rozvinuté socialistické společnosti* zkoumala procesy přechodu k intenzivnímu typu rozvoje socialistické společnosti v souvislosti s hlavními vývojovými tendencemi soudobé vědy. Zaměřila se pak především na zkoumání vzájemných souvislostí vědeckotechnického pokroku a sociokulturního rozvoje člověka.

D. Brožová — *Společnost, která se vzdělává* — podala kritické zhodnocení koncepce „učící se společnosti“ jako jednoho z možných teoretických řešení společenské perspektivy vzdělání v rámci postindustriální společnosti a pokusila se rovněž o nastínění vzdělanostní charakteristiky přiměřené vysokému stupni rozvinutosti socialistických společenských vztahů.

Z. Parusníková — *Některé logicko-metodologické problémy ve filosofii vědy K. R. Poppera* — se zabývala kritickým rozбором díla jednoho z předních buržoazních autorů. Její zájem se soustředil především na rozbor kritiky indukce, Popperovo pojetí principu falzifikace a v závěru pak na celkový marxistický rozbor, zhodnocení a kritiku vývoje Popperových názorů.

Ze *sociologické sekce* ÚFS ČSAV byly do soutěže přihlášeny čtyři práce, jimiž se budeme zabývat podrobněji:

Práce autorů I. Gabala a P. Matějů *Vzdělávací a vzdělanostní obsah volného času v reflexi empirických výzkumů* si kladla za cíl na bázi empirického materiálu hlouběji proniknout k postavení sebevzdělání ve struktuře volného času a k základním momentům sociální diferenciace sebezvojových a sebezvzdělávacích aktivit volného času. Autoři zkoumali rozdíl „sociologujícího“ a „humanizačního“ pojetí volného času a zdůraznili nutnost zasazení volného času do širších souvislostí. Výsledky provedených analýz ukazují, že vzdělání narůstá především tam a tehdy, kde může nalézt odpovídající pracovní profesionální zhodnocení; souvislost mezi kulturními a sebezvojovými aktivitami a prací poukazuje na hlubší zakotvení kulturních aktivit v ekonomické orientaci volného času. Vzdělání vystupuje spíše v poloze závislé než nezávislé proměnné. Jeho význam vzhledem ke kultivaci reprodukce života a volného času je závislý na typu ekonomické profilace životní praxe.

Příspěvek J. Kovalovského, *K základnímu rozporu socialismu*, zkoumal velmi závažný a v současné době velmi diskutovaný okruh problémů, který daleko přesahuje rámec sociologického zkoumání. Poznání společenských rozporů za socialismu má velký teoretický, praktický a zároveň i ideologický význam, neboť umožňuje správné a odpovídající postavení a řešení strategických i taktických úkolů výstavby socialismu. Problematika rozporů za socialismu, přestože ještě do nedávné doby stála na pokraji zájmu společenských věd, se postupně zkoumá jak na úrovni sociologie, politické ekonomie, tak i ostatních společenských věd. Autor se ve své práci pokusil formulovat základní rozpor socialismu komplexním způsobem, vycházel přitom především z toho, co Karel Marx nazýval formálním a reálným podřízením práce a pro co V. I. Lenin používal pojem zespolečenštění práce. Za socialismu má zespolečenštění práce komplexní charakter, jež zahrnuje jak výrobní síly, výrobní vztahy, tak i nadstavbu. Proces zespolečenštění za socialismu je procesem formování identity vlastníka, výrobce a spotřebitele. Vytváření této identity není pouze ekonomickou, ale současně i politickou otázkou. A právě rozpor mezi formálním a reálným zespolečenštěním práce představuje základní rozpor socialismu, z něhož vyplývají specifické a konkrétní rozpory jak v oblasti výrobních sil, tak i výrobních vztahů a současně i v politické oblasti.

V další soutěžní práci, *Vzdělání — mzda — životní úroveň. K jednomu z kritérií zásluhovosti v oblasti odměňování a utváření životní úrovně*, zkoumal autor P. Matějů dané otázky především z hlediska problémových souvislostí mezi sociálními a ekonomickými aspekty společenské reprodukce. Rozebíral širší souvislosti vzdělání a kvalifikace, a to především v rovině ekonomického rozvoje a intenzifikace ekonomiky, kde je úloha vzdělání úzce spjata s jeho významem v systému odměňování. Poukázal na skutečnost, že z řady výzkumů vyplývá, že vzdělání je vedle pracovního výkonu považováno za dominantní kritérium principu zásluhovosti v odměňování, přesto se však význam vzdělání

a kvalifikace v rámci celkového zmenšení mzdové a příjmové diferenciace v socialistické společnosti snížil. Základním cílem práce bylo prověřit zdánlivě elementární vztahy mezi vzděláním, mzdou a diferenciací v materiálních vrstvách reprodukce života (životní standard domácnosti). Provedené analýzy vyústily v tyto hlavní závěry:

1. význam vzdělání ve mzdové diferenciaci je v naší společnosti relativně velmi nízký — pouze 12% variance mzdy přednosti domácnosti lze vysvětlit jeho vzděláním;
2. vzdělání přednosti domácnosti, jeho mzda a věk vyčerpávají dohromady necelých 30 % variance životního standardu domácnosti;
3. v určení životního standardu domácnosti se v daleko větší míře prosazuje vliv samotného vzdělání než „ekonomické“ zřetězení vznikající na bázi mzdové diferenciace podle kvalifikačních předpokladů práce.

Tato zjištění rozevírají podle autorova náhledu celou řadu problémů a otázek obecnějšího charakteru. V závěru práce byla rozebírána „hodnota“ vzdělání a bylo konstatováno, že patří-li k hlavním zdrojům hodnoty vzdělání jeho „produktivní“ kvalita, tj. potence jeho zhodnocení ve sféře práce a společenské produktivity, jeho společenské ohodnocení může být považováno za míru jeho hodnoty. Na základě výsledků analýzy mezi vzděláním, mzdou a životní úrovní lze tedy usuzovat na značný pokles ekonomické hodnoty vzdělání v naší společnosti, což je z hlediska přechodu k intenzivnímu typu rozvoje naší socialistické společnosti značně závažná skutečnost.

Studie J. Svítka, *Od protestního hnutí k nezávažnému hedonismu a horizontálnímu společenství* (K závěru práce projevům současného skupinového životního stylu mládeže ve vyspělých kapitalistických zemích), si kladla za cíl poukázat na některé nové jevy v životě a postavení mládeže kapitalistického světa, především pak na ty změny, které nastaly po roce 1975. V naší odborné produkci je danému tématu věnována poměrně velmi malá až okrajová pozornost. To je ostatně také jeden z důvodů, proč se autor zabýval projevy životního stylu západní mládeže, které jsou v západní literatuře charakterizovány pojmy kontrakultury, skupinového životního stylu, alternativní scény, subkultury, kultury mládeže, generačních rozdílů atd. Autor tyto pojmy podrobil kritické analýze a na základě faktografického materiálu se pokusil o další rozpracování a zhodnocení nových jevů v jednotlivých životních stylech západní mládeže. Vycházel přitom nejen z charakteristiky současné mladé generace v kapitalistickém světě, z jejího společenského místa, postavení, ale současně se pokusil o určitý rozbor a analýzu jejích snah, definování těchto snah, představ a idejí. Došel k závěrům, že západní mládež usiluje o realizaci „projektu nezávažného hedonismu a horizontálního společenství“. Obsah, který se pod tímto pojmem skrývá, rozebral podrobněji v pasážích pojednávajících o významu skupinových životních stylů pro diferenciaci mládeže. Závěr vyústil v rozvahy o perspektivách mládeže v západních společnostech, zhodnocení jejího celkového společenského postavení v rámci kapitalistického společensko-ekonomického systému.

Celkově je možno konstatovat, že soutěžní ročník 1985 se vyznačoval velkou aktivitou mladých pracovníků, diskuse byla bohatá a mnohdy na velmi dobré teoreticko-metodologické úrovni. Je zřejmé, že účast v soutěži se mezi mladými pracovníky ústavu prosadila jako závažná forma prezentace jejich pracovních výsledků, pracovních postupů a otevřené diskuse. Soutěž má nesporně stimulující význam pro další vědeckou činnost a významně přispívá k vytváření dobré pracovní atmosféry. Je možné konstatovat, že se podařilo — stejně jako v předcházejících letech — úspěšně splnit hlavní cíl, tj. podněcovat a podporovat tvůrčí aktivitu mladých při řešení úkolů základního výzkumu a prohlubovat kvalitu jejich práce. Řada prací přinesla nové, tvůrčí přístupy ke zkoumané problematice, nové úhly pohledu. Do budoucna bude třeba dále působit na prohlubování vědeckosti a aktuálního zaměření badatelské činnosti mladých pracovníků, a to za součinnosti vedení ústavu a ZO SSM tak, aby se stále zvyšovala kvalita soutěžních příspěvků.

Jiří Honcák